

EMLÉKTÖREDÉKEK VITÁNYI IVÁN RÓL (1925–2021)

[DOI 10.35402/kek.2021.4.10](https://doi.org/10.35402/kek.2021.4.10)

2021. szeptember 6-án a hírportálok kíméletlen rövidegességgel, egymástól átvett szövegrészletekkel, szenttelenül tudatták: 96 éves korában elhunyt Vitányi Iván. A Kultúra és Közösség Szerkesztőségében, melynek alapító főszerkesztője és haláláig tiszteletbeli elnöke volt – most elfogyott a levegő. Formailag minden rendelkezésünkre áll: az égő mécses, művei, jegyzetek, idézetek, a József Attila összes versét egybefoglaló kötet, a Bartók Breviárium, és szólnak a Mikrokozmosz darabjai. És a tartalom? – halljuk Vitányi szigorú kérdését. Mit mondhatunk róla? Tudunk-e érvényeset mondani?

Emlékek, töredékek, szaggatottan...

A kritika és a veszteség együttes élményéből fakadnak korábbi mondataim:¹

„Vitányi Ivánnak ’89-ben volt választási lehetősége. Az egyik az aktív politizálás, a másik a tudós lét kiteljesítése. Rendelkezésre állt minden: a különleges képességei, azok a munkák, amiket mi ’hűvös halmokban’, hihetetlen színészséggel fölhalmozunk, ezekből, és a saját kútfejből megírhatta volna a kultúra szociológiáját.

A tudása, a tapasztalata, minden képessége arra predesztinálta, hogy neki kell ezt az összefoglalást elvégezni. Óriási vesztesége a tudományosságnak, hogy ezt nem teljesítette” (Csepeli 2021:116).

„Vitányi mindig kiváltotta az ellentéteket, mert nagyon jól, és célzottan tudott kérdezni. Pozitívan éltem meg ezt akkor is, és így tartom helyesnek ma is. Ezek a konfliktusok nagy sebeket ejtettek bennünk, és mi is ejtettünk másokban. Meg kellett tanulni érvelni, vitatkozni, elviselni vélt vagy valós sérelmeket, alkalmazkodni a közösségi akarathoz, amikor arra volt szükség. Szolidaritást vállalni akár olyan áron is, hogy közben az egónk sérül”² (Csepeli 2021:121).

Végül egy modellértékű anekdota a 80-es évek elejéről:

„Valamilyen sugallatra Köpeczi Béla [1982–1988, Művelődési Miniszter] azt találta mondani Vitányi Ivánnak, hogy nincs elég paper, nem látszanak a kutatási eredmények. És másnap bejött Iván, behozott egy Vulkanfiber bőröndöt, bepakoltatta velem a friss kiadványokat, majd hívott egy taxit, és azt mondta: Most akkor átmegyünk a minisztériumba! ... Köpeczi szobájában ültek mások is, ez Ivánt nem érdekelte, és ilyen NÉKOSZ-os lendülettel, vagy, mint ha egy Jancsó-filmben látnám, kinyitotta az ajtót, és azt mondta: „Kedves Bátyám, Kedves Köpeczi Béla! Behoztuk azokat a munkákat, amikről te azt állítod, hogy nincsenek!” – és ezzel a lendülettel kiborította a bőrönd tartalmát az asztalra”³ (Csepeli 2021:121).

Aztán újra a Bartók Breviárium, ahol felismerjük, Bartóknak mely leveleiből idézett gyakran Vitányi Iván:

- „Furcsa, hogy a papi és színési pályát ellentétesnek mondják, pedig a pap is, színész is egyet hirdet: mesét.”⁴ (Ujfalussy 1958:29)

- „Melyik ember ismeri vagy fogja megismerni az egész világot? Soha senki! Mert a világ időben is, térben is végtelen. A végtelenséggel pedig véges lény nem fog megküzdeni sohasem. Ha én keresztet vetnék, ezt mondanám: a természet, a művészet, a tudomány nevében.”⁵ (Ujfalussy 1958:41)

- „Kell, hogy minden ember, midőn férfiúvá fejlődött megállapítsa, minő ideális cél érdekében akar küzdeni, hogy a szerint alakítsa munkálkodásának, minden cselekedetének minéműségét. Én részemről egész életemben minden téren, mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni: a magyar nemzet és magyar haza javát.”⁶ (Tóthpál 2013)

3 im.

4 Ujfalussy József 1958 *Bartók Breviárium*. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat. Levél Jurkovic Irmynek, Párizs, 1905.08.15.

5 im. levél Stefhez, Vésztő, 1907.09.06.

6 <https://www.parlando.hu/Bartok-Tothpal2>

1 Szabadság és közösség, interjú Tibori Timeával. Készítette: Csepeli György. Budapest. 2015.02.06. *Kultúra és Közösség*, 2020, IV. folyam, XI. évfolyam, 5. 115-128.

2 im.

Végül Vitányi felejthetetlen szavalata a kultúra állapotáról folytatott országos konferencián, 1996-ban, amikor József Attilát idézte:

„S ha mindaz, ahogy írva,
hét emberként szállj a sírba,
egy, kit teljes kebel ringat,
egy, ki kemény mell után kap,
egy, ki elvet üres edényt,
egy, ki győzni segít szegényt,
egy, ki dolgozik bomolva,
egy, aki csak néz a Holdra:
Világ sírköve alatt mégy!
A hetedik te magad légy!”